

รู้จักสื่อ รู้จักสิทธิ

ปีที่ 2 เล่มที่ 11

วารสารสำหรับผู้บริโภคสื่อวิทยุ-โทรทัศน์ โดย สำนักงาน กสทช.

มาเป็น พลเมือง ในระบบประชาธิปไตย ที่รู้เท่าทันสื่อทันตนเอง

การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในทุกยุค ทุกสมัย และทุกช่วงวัย ยิ่งโลกก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล ก่อให้เกิดช่องทางสื่อสารข้อมูลใหม่ๆ ที่มีความหลากหลาย สะดวก รวดเร็ว หากแต่เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาหรือสาระสำคัญที่มีการนำเสนอผ่านสื่อดังกล่าว บางส่วนเป็นการมุ่งโน้มน้าวให้ผู้รับสารเกิดความอยากบริโภคสินค้าหรือบริการ ไม่พบเนื้อหารายการที่มุ่งเน้นถึงการส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพ หรือหน้าที่พลเมืองเท่าที่ควร และด้วยความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้รับสารสามารถที่จะสื่อหรือส่งสารที่ตนได้รับมาไปยังบุคคลอื่นได้อย่างสะดวก รวดเร็วเช่นเดียวกัน ซึ่งหากการกระทำดังกล่าวเป็นไปโดยขาดความรู้ความเข้าใจ ต่อเนื้อหาของสารที่ตนได้รับมา ก็อาจส่งผลให้มีการนำส่งสารที่มีความคลาดเคลื่อนไม่ครบถ้วน รวมถึงอาจส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นได้ ‘ความรู้เท่าทันสื่อ’ จึงเป็นองค์ความรู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในยุคสมัยที่ ‘สาร’ สามารถเข้าถึงประชาชนได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม หากประชาชนผู้รับสื่อมีความรู้เท่าทันต่อสื่ออย่างเพียงพอ ก็ย่อมที่จะสามารถเลือกใช้ประโยชน์จากสารที่ได้รับผ่านสื่อต่างๆ รวมถึงตลอดถึงการนำประโยชน์ที่ได้รับดังกล่าวไปพัฒนาระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิต ชุมชน สังคม และประเทศชาติได้

ด้วยเหตุดังกล่าว สำนักงาน กสทช. จึงได้กำหนดให้ ‘การส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้เท่าทันสื่อ’ เป็นภารกิจหลักสำคัญประการหนึ่งที่จะต้องดำเนินการให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งที่ผ่านมา สำนักงาน กสทช. ได้ทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ในการจัดโครงการหรือกิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือการส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพของประชาชนให้สามารถรู้เท่าทันสื่อได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เช่น การพัฒนากลไกการรู้เท่าทันสื่อวิทยุ-โทรทัศน์ภาคประชาชน เป็นต้น ซึ่ง ‘รู้จักสื่อ รู้จักสิทธิ’ ในมือของท่านผู้อ่านเล่มนี้ เป็นอีกหนึ่งช่องทางหรือสื่อลักษณะหนึ่งที่ สำนักงาน กสทช. จัดทำขึ้นเพื่อแนะนำวิธีการในการรู้เท่าทันสื่อ เหมือนหนึ่งเป็นคู่มือที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน รวมตลอดจนประชาชนโดยทั่วไปสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะในการรู้เท่าทันสื่อของตนและสมาชิกในครอบครัวหรือองค์กร รวมตลอดถึงคนรอบข้างให้สามารถรู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสื่อที่เกิดขึ้นอยู่อย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา และเมื่อประชาชนพลเมืองมีความรู้เท่าทัน สามารถคัดแยกและนำเอาประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารที่ได้รับผ่านสื่อต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม ก็จะส่งผลให้ชุมชน สังคม และประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าตามลำดับต่อไป

สมพงษ์ ลีลาพาตะ

(นายสมบัติ ลีลาพาตะ)

ผู้อำนวยการสำนักกฎหมายกระจายเสียงและโทรทัศน์

รักษาการแทน รองเลขาธิการ กสทช.

สำนักงานกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์

03

รู้จักเรา

7 ภาค กับหน้าที่
สร้างความรู้ให้พลเมือง
เป็นประชากรคุณภาพ
ที่รู้เท่าทันสื่อ

04

เรื่องจากปก

แผนยุทธศาสตร์รู้เท่าทันสื่อ
เพื่อความเป็นพลเมือง
ในระบอบประชาธิปไตย

07

เรื่องจากปก

สัมภาษณ์พิเศษ
ผศ.ดร.เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์

10

เรื่องจากปก

สัมภาษณ์พิเศษ
ตัวแทนจาก 5 ภาค

14

รู้จักร้องเรียน

การจัดเรตติ้งละคร

15

Q&A

4 คำถาม
จากผู้บริโภค

กลทช. ร่วม 7 ภาคร่วม กับหน้าที่สร้างความรู้ให้พลเมือง เป็นประชากรคุณภาพที่รู้เท่าทันสื่อ

หลังจากที่ทราบแล้วว่าองค์กรภาคีที่อยู่เบื้องหลังการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชน เพื่อให้ทุกคนกลายเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่รู้เท่าทันสื่อ มีหน่วยงานไหนบ้างที่สนับสนุนเรื่องนี้ และรู้หรือไม่ว่าหน่วยงานทั้งหมดนั้นทำหน้าที่อะไร ? เรามาแยกกันให้ชัดเจนเลยว่า ภาคร่วมทำหน้าที่ใดบ้าง เพื่อความเข้าใจที่ง่ายขึ้น

1. สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) :

ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางที่คอยสนับสนุนและประสานงานด้านการทำงานกับภาคีทั้ง 7 ซึ่งการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อเป็นภารกิจหลักของ กสทช. ด้วย

2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) :

ปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนในทุกมิติของการศึกษาพื้นฐาน และพัฒนาหลักสูตรหน้าที่พลเมือง 5 ข้อ ดังนี้

1. ความเป็นไทย
2. รักชาติ ศาสนา เทิดทูนสถาบันกษัตริย์
3. เป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
4. ความปรองดอง สมานฉันท์
5. มีวินัย

สำหรับจุดมุ่งหมายหลักของ กสทช. และภาคีทั้ง 7 นั้น จะดำเนินการภายใต้ยุทธศาสตร์เดียวกัน โดยมีเป้าหมายคือขับเคลื่อนนโยบายเชิงรุกเพื่อสร้างให้พลเมืองมีศักยภาพและรู้เท่าทันสื่อให้แก่ประชาชนผ่านวิธีการต่างๆ ของแต่ละภาคีเพื่อให้พลเมืองมี 3 สิ่งในตัวเองที่แสดงออกได้ว่า พวกเขารู้เท่าทันสื่อแล้วมีดังนี้

รู้เท่าทันตัวเอง หมายถึง มีสติในการบริโภคสื่อ

รู้เท่าทันสื่อ หมายถึง ตระหนักในอำนาจว่าตัวเองมีสิทธิในการเลือกรับข่าวสาร วิเคราะห์ได้และตัดสินใจเป็น

รู้เท่าทันสังคม หมายถึง มีความรู้รอบด้านในทุกเรื่อง ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ

ดังนั้นหากยุทธศาสตร์นี้ประสบความสำเร็จจะเป็นการดีต่อพลเมืองของไทยอย่างยิ่ง เพราะได้ช่วยให้ประชาชนมีประสิทธิภาพในการเปิดรับสื่ออย่างมีวิจารณญาณและรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น

3. สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็ก และครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล :

สร้างความเป็นเลิศในการวิจัย การศึกษา การบริการวิชาการ พัฒนาเยาวชน และครอบครัว เพื่อสังคม โดยเน้นการศึกษาวิจัยเชิงทฤษฎีและเชิงประยุกต์ พัฒนาศักยภาพด้านเด็กและครอบครัว ส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อที่สอดคล้องกับช่วงวัย เพื่อให้เด็กคิดอย่างมีวิจารณญาณ

4. ศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้านการศึกษ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (R&D Center on ESDI) :

พันธกิจหลักแบ่งเป็น 4 หัวข้อ คือ

- 1) เพื่อส่งเสริมการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อการศึกษา
- 2) ติดตามสถานการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาทางการศึกษา
- 3) ให้บริการวิชาการด้านการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา
- 4) ประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. Media Monitor ภายใต้ มูลนิธิสื่อมวลชนศึกษา :

ทำหน้าที่ศึกษา วิเคราะห์เนื้อหาสื่อที่อยู่ในความสนใจของสังคม แล้วนำเสนอผลการศึกษาต่อสาธารณะ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งเนื้อหาสื่อและผู้รับสื่อ ซึ่งการเปิดรับสื่อต้องเป็นการเปิดรับแบบมีวิจารณญาณ

6. สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.) :

ป้องกันและแก้ปัญหาสื่อที่มีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน ได้แก่ ปัญหาสื่อลามก, ปัญหาการบริโภคนิยม, ปัญหา ค่านิยม และพฤติกรรมทางเพศ, ปัญหาความรุนแรงในสื่อ และปัญหาการละเมิดสิทธิเด็ก

7. มูลนิธิฟรีดริค เอเบิร์ต Friedrich Ebert Stiftung :

สนับสนุนการดำเนินการเรื่องประชาธิปไตย ในประเด็นสิทธิมนุษยชน และความเป็นธรรมในสังคม สนับสนุนงานเสนา และการมีส่วนร่วมในประเด็นด้านการเมือง นิติรัฐ โดยมุ่งเน้นแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการสร้างความ เป็นพลเมือง

8. Thai Civic Education :

ใช้สื่อการสอน หรือกิจกรรมส่งเสริมความคิดอย่างมีวิจารณญาณ, สร้างจิตสำนึกและคุณลักษณะที่เหมาะสมสำหรับสังคมประชาธิปไตย เคารพในศักดิ์ศรีคุณค่าความเป็นมนุษย์ และความยุติธรรมต่อผู้อื่น เพื่อปลูกฝังให้ประชาชนกล้าแสดงความคิดเห็น และรับฟังความเห็นผู้อื่นด้วย

แผนยุทธศาสตร์รู้เท่าทันสื่อ เพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

(Strategic Plan on Strengthening Media Literacy for Democratic Citizen : Thai Model)

เพื่อให้การขับเคลื่อนงานสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้กับประชาชนในฐานะที่เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด จำเป็นต้องมีแผนยุทธศาสตร์ที่ดีและเกิดจากการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วน และเห็นพ้องต้องกันว่าวิสัยทัศน์เป็นจุดหมายปลายทางที่จะต้องเดินไปให้ถึง

วิสัยทัศน์

ประชาชนได้รับการพัฒนาให้มีความรู้เท่าทันสื่อเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

เป้าหมาย

ภายในปี พ.ศ. 2560 สังคมไทยมีระบบและกลไกในการพัฒนาความรู้เท่าทันสื่อเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

มีช่องทาง วิธีการ สร้าง
ให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่
รู้เท่าทันสื่อ

เสริมสร้างศักยภาพและ
ความตระหนักในการ
รู้เท่าทันสื่อของประชาชน

มีการส่งเสริมการวิจัย
และพัฒนาองค์ความรู้ การรู้
เท่าทันสื่อของประชาชน

มีเครือข่ายที่หลากหลาย
ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์
นี้มากขึ้น

กรอบยุทธศาสตร์

- การขับเคลื่อนเชิงนโยบายสื่อสารเชิงรุก
- การเสริมสร้างศักยภาพ
- การวิจัย พัฒนา และจัดการความรู้
- การสร้างเครือข่ายและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคี

ยุทธศาสตร์ที่ 1

การขับเคลื่อนเชิงนโยบายสื่อสารเชิงรุก

Goal (เป้าหมาย)

1. กสทช. มีนโยบายและแผนงานที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนร่วมกับกลุ่มผู้ประกอบการและภาคีเครือข่าย
2. องค์กรวิชาชีพสื่อทั้งในระดับชาติและภูมิภาคมีแผนงานปฏิบัติการร่วมกัน
3. ผู้ประกอบการสื่อมีส่วนช่วยนำเสนอเนื้อหาข่าวเท่าทันสื่อที่น่าสนใจ

กิจกรรมที่ 1

2557 - 2558 ศึกษาและจัดทำฐานข้อมูลในการทำงาน

กิจกรรมที่ 2

2557 - 2559 ร่วมกับหน่วยงานการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรองค์ความรู้ คู่่มือ แนวทาง กิจกรรม ฯลฯ ด้านรู้เท่าทันสื่อ และ Civic Education

กิจกรรมที่ 3

2558 - 2560 พัฒนา Media Literacy Credit โดยผลักดันให้มีการจัดกิจกรรม กระบวนการศึกษาวิเคราะห์ (อาทิ แนวคิด / ตัวปั้งชี / มาตรฐาน / สิทธิประโยชน์) เพื่อให้องค์กรสื่อและผู้ประกอบการยอมรับ รวมถึงนำไปใช้ในกิจการเพื่อส่งเสริมการทำงานด้านรู้เท่าทันสื่อ

กิจกรรมที่ 4

2558 - 2560 ผลักดันหรือสร้างแนวร่วมองค์กรวิชาชีพให้รู้เท่าทันสื่อ

กิจกรรมที่ 5

2558 - 2560 ผลักดันให้เกิดนโยบายการรู้เท่าทันสื่อในทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ยุทธศาสตร์ที่ 2

การเสริมสร้างศักยภาพ

Goal (เป้าหมาย)

บุคลากรที่เกี่ยวข้อง (ครู / ผู้สอน / ผู้เรียน / ประชาสังคม / สื่อทุกระดับ / ผู้บริหาร (กสทช.) / ชุมชน) ได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านรู้เท่าทันสื่อและความเป็นพลเมือง

กิจกรรมที่ 1

2557 - 2558 จัดทำฐานข้อมูลองค์กร หรือบุคคลที่ทำงานด้านที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมที่ 2

2558 - 2560 การพัฒนาหลักสูตร และชุดเครื่องมือเพื่อการทำงาน

กิจกรรมที่ 3

2558 - 2560 การจัดโปรแกรมการฝึกอบรม และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนี้

- 3.1 สร้างทักษะความรู้ให้กับแกนหลักขององค์กรวิชาชีพสื่อ
- 3.2 แลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นระยะตามประเด็นต่างๆ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็ง
- 3.3 ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านการรู้เท่าทันสื่อ และความเป็นพลเมือง
- 3.4 ฝึกอบรมเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ สำหรับ Change Agent ทั่วประเทศให้เกิดกระแส

กิจกรรมที่ 4

2558 - 2560 ทำแผนปฏิบัติการด้านการรู้เท่าทันสื่อ

ภาคีเครือข่าย ที่จะร่วมขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นี้

1. กสทช.
2. เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค
3. องค์กรวิชาชีพ
4. เครือข่ายนักวิชาการ
5. สฟฐ. / ต้นสังกัดสถาบันการศึกษา
6. สภาการศึกษา
7. สถาบันอุดมศึกษา
8. สถาบันนิศรฯ (สมาคมนักข่าว, สภาวิชาชีพ, ชมรมผู้ประกอบการในกิจการ วิทยุ-โทรทัศน์)

ภาคีเครือข่าย ที่จะร่วมขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นี้

1. กสทช.
2. องค์กรวิชาชีพสื่อ ระดับชาติ / ท้องถิ่น / ชุมชน
3. หน่วยงาน / สถานศึกษา ในระบบ, นอกกระบบ, ทางเลือก
4. กลุ่ม NGO และองค์กรสาธารณะ ที่ขับเคลื่อนเรื่องนี้
5. กลุ่ม / ภาคี ด้านการรู้เท่าทันสื่อ / ความเป็นพลเมือง ที่มีลักษณะของ Best Practices ในการทำงาน
6. กลุ่มองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 3

การวิจัย พัฒนา และจัดการความรู้

Goal (เป้าหมาย)

- ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ด้านรู้เท่าทันสื่อและความเป็นพลเมือง
- ขับเคลื่อนองค์ความรู้ (การจัดการความรู้ : KM) ด้านรู้เท่าทันสื่อและความเป็นพลเมือง

ภาคีเครือข่าย ที่จะร่วมขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นี้

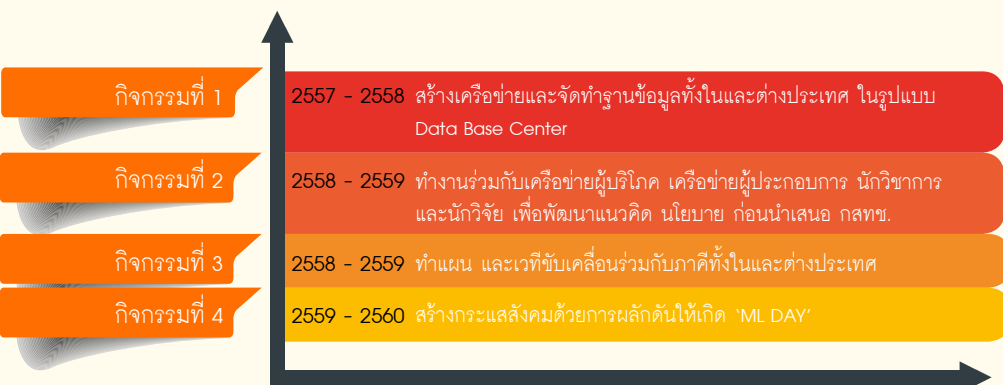
- กสทช.
- องค์กรวิชาชีพสื่อ ระดับชาติ / ท้องถิ่น / ชุมชน
- สถาบันวิชาการ / สถาบันการศึกษา
- เครือข่ายผู้บริโภค
- ปราชญ์ชาวบ้าน / นักวิชาการชุมชน
- กลุ่ม NGO และองค์กรสาธารณะที่ขับเคลื่อนด้านการรู้เท่าทันสื่อ / ความเป็นพลเมือง
- กลุ่มสถาบันทางวิชาการและองค์กรสาธารณะด้านแหล่งทุน
- กลุ่มองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 4

การสร้างเครือข่ายและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคี

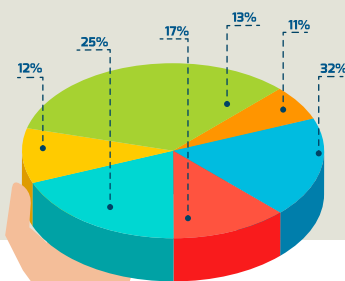
Goal (เป้าหมาย)

มีเครือข่ายด้านเท่าทันสื่อและพลเมืองทั้งในและต่างประเทศที่เข้มแข็ง และมีพลังในการขับเคลื่อนผลักดันนโยบาย โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ภาคีเครือข่าย ที่จะร่วมขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นี้

- องค์กรวิชาชีพสื่อ ระดับชาติ / ท้องถิ่น / ชุมชน
- กลุ่ม NGO และองค์กรสาธารณะที่ขับเคลื่อนด้านการรู้เท่าทันสื่อ และความเป็นพลเมือง
- องค์กรภาครัฐและสถาบันการศึกษา

ดร.เอื้อจิต วีรจน์ไตรรัตน์

รองประธานอนุกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค
ด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์
และผู้อำนวยการ Media Monitor

หากพูดถึงเรื่อง Media Literacy หรือ ‘การรู้เท่าทันสื่อ’ ในบ้านเรา เชื่อว่า ผู้ที่คลุกคลีเรื่องนี้มานาน และเป็นคนที่สนใจเรื่องนี้อย่างจริงจังจนกลั่นออกมา เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกเรื่อง ‘การวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซี ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย’ เมื่อปี 2540 คงไม่ใช่ใครอื่น นอกจาก ‘ผศ.ดร.เอื้อจิต วีรจน์ไตรรัตน์ ผู้อำนวยการ Media Monitor’ โครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม สุขภาพ (สสส.) มาตั้งแต่ปี 2548 จนถึงปัจจุบัน เพื่อทำหน้าที่ศึกษาวิเคราะห์ เนื้อหาสื่อในประเด็นที่เป็นปัญหาหรืออยู่ในความสนใจของสังคม เพื่อสะท้อน ผลการศึกษาต่อสื่อและสังคม และเพื่อกระตุ้นการรับสื่ออย่างมีวิจารณญาณของ ประชาชน ปัจจุบันอาจารย์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำ ‘แผนยุทธศาสตร์ รู้เท่าทันสื่อเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย’ ร่วมกับ 8 ภา คี ที่สนับสนุนโดย กสทช.

8 ภา คี ดังกล่าว ประกอบด้วย สำนักคุ้มครองผู้บริโภคด้านกิจการ กระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (บส.), สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนา เด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, ศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้าน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (R&D Center on ESDI, สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.), มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (Friedrich Ebert Stiftung), Thai Civic Education Group, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และ Media Monitor นับเป็นการรวมตัวของคน / องค์กร ที่มีความสนใจตรงกัน คือการสร้าง ความรู้เท่าทันสื่อในพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แม้ว่าแต่ละภา คี จะมีจุดมุ่งหมายและภารกิจต่างกันบ้างก็ตาม โดยอาจารย์เอื้อจิตนั้น สนใจที่จะให้มีสาระการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในวิชาพื้นฐานของทุกสาขาในระดับ บัณฑิตศึกษา และในการพัฒนาความเป็นพลเมืองของการศึกษาภาคบังคับ และการศึกษาตามอัธยาศัย อาจารย์เอื้อจิตมีเรื่องราวและความเห็นต่อ ‘แผนยุทธศาสตร์การรู้เท่าทันสื่อเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตย’ อย่างไร

จุดเริ่มของ ‘แผนยุทธศาสตร์รู้เท่าทันสื่อเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย’

คณะอนุกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการ โทรทัศน์ มีแผนงานและภารกิจในการสร้างการรู้เท่าทันสื่ออยู่แล้ว จุดเริ่มของ แผนยุทธศาสตร์นี้เกิดจากการที่ คุณทัศนวรรณ บรรจง แห่ง FES และ Thai Civic Education Group เปิดประเด็นหาหรือว่างานเท่าทันสื่อของคณะ อนุกรรมการฯ ใน กสทช. กับงานสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ความเห็นต่อ แผนยุทธศาสตร์การรู้เท่าทันสื่อ เพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ที่ FES (มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท) สนับสนุนภาคีในนาม Thai Civic Education Group นำจะทำด้วยกันได้ เพราะ ‘ลักษณะหนึ่งของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยคือ การรู้เท่าทันสื่อ’ อาจารย์ในฐานะรองประธานอนุกรรมการฯ จึงเสนอความเห็นต่อ กสทช. สุกัญญา กลางณรงค์ ประธานอนุกรรมการฯ ที่เห็นด้วยในการเปิดพื้นที่ทำงานร่วมกัน และมอบหมายทีมงานคือ คุณพลินี สิ้นเสริมสิริ มาทำงานร่วมกับ สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค (บส.) และชักชวนภาคีคือ สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.) ซึ่งไปชวนภาคีคือ สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล มาร่วมงาน ในขณะที่ FES ก็ชักชวนภาคีใน Thai Civic Education Group คือผู้แทนจาก สฟฐ. และจาก R&D Center on ESDI คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ มาร่วมงานด้วย เป้าหมายแรกคือการกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อให้คุณสุกัญญาในฐานะ กรรมการ กสทช. ได้นำไปสื่อสารเชิงนโยบายกับผู้บริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้เกิดนโยบาย แผนงาน และผลในระดับปฏิบัติการ แต่ด้วยสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงปี 2556 - 2557 ทำให้งานจัดทำยุทธศาสตร์ดำเนินการไป โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติการตามสภาพและความพร้อมของแต่ละหน่วยงานภาคี ที่เห็นพ้องกันในเรื่องการขยายภาคีร่วมปฏิบัติการ อย่างไม่ต้องรอมติหรือการสั่งการจากระดับนโยบาย แต่ไปผนวกกับปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องของภาคีระดับบุคคลและองค์กร

บนเส้นทางการทำงานร่วมกันของ 8 ภาคี

เรามีการประชุมหารืองานกันเฉลี่ยอาจจะเดือนถึงสองเดือนต่อครั้ง ต่อเนื่องเป็นเวลาร่วมปี กว่าที่จะได้จัดกิจกรรมใหญ่เพื่อเชิญภาคีหลากหลายมาร่วมทราบสาระในแผนยุทธศาสตร์นี้ เมื่อ 17 ธันวาคม ปีที่แล้ว ในเส้นทางการทำงานร่วมกันก็พบว่าในความสนใจร่วมก็มีความแตกต่างบ้าง มีการนำเรื่องที่ตัวเองสนใจมาปรับเพิ่มในแผนยุทธศาสตร์ เช่น อาจารย์อรรถพล อนันตวรสกุล หนึ่งในภาคีที่สนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม ก็นำเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้ามาเป็นหนึ่งในแผนยุทธศาสตร์การรู้เท่าทันสื่อ ส่วนตัวอาจารย์ที่สนใจเรื่องการผลักดันให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะในด้านศึกษาศาสตร์ หรือด้านครุศาสตร์ ก็พยายามย้ำในส่วนนี้ ในขณะที่ FES ก็เปิดโอกาสการเรียนรู้เรื่องพลเมืองศึกษาให้ภาคีที่ทำงานด้านสื่อ ด้านพัฒนาการ ด้านการศึกษาสำหรับเด็ก เยาวชน ได้ไปศึกษาดูงานด้านพลเมืองศึกษาในต่างประเทศ ซึ่งทั้งหมดในทางวิชาการงานเครือข่าย ถือเป็นการสร้างสานพลังในการทำงาน หรือการ Synergy ให้มีพลังข้อมูล ความรู้ ความคิด ที่กว้างขวางขึ้น ซึ่งนับเป็นเรื่องที่ดี

ทำไมจึงสนใจผลักดันการรู้เท่าทันสื่อในระดับอุดมศึกษา

ปี 2540 อาจารย์จบปริญญาเอกจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พร้อมผลงานวิทยานิพนธ์เรื่อง ‘การวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย’ ที่คิดว่า เป็นงานศึกษาวิจัยด้านการรู้เท่าทันสื่อ หรือ Media Literacy เล่มแรกที่มีในสถาบันด้านการศึกษา เพราะขนาดชื่อ ‘รู้เท่าทันสื่อ’ ยังใหม่และไม่ผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการสอบหัวข้อวิทยานิพนธ์ โดยเฉพาะการถอดความเป็นไทย จนที่สุดต้องใช้คำว่า ‘มีเดียลิตเตอเรซี’ ก่อนหน้าเรื่องคำแปลนี้ กรรมการมีความเห็นว่า เป็นหัวข้อด้านนิเทศศาสตร์ ไม่ใช่ครุศาสตร์ ก็ต้องนำข้อมูลทางวิชาการจากวารสารด้านเทคโนโลยี และสื่อสารการศึกษาของต่างประเทศมายืนยันว่าเป็นมิติใหม่ของศาสตร์ด้านนี้ ในการให้ความสนใจในเรื่องรู้เรื่องสื่อในตัวผู้เรียนเพิ่มขึ้นจากเดิมที่สนใจในการสร้างสรรค์สื่อการศึกษาที่เหมาะสมกับผู้เรียน จำได้ว่ามีประโยคที่น่าเสนอในการสอบหัวข้อว่า ‘เมื่อนิเทศศาสตร์สอนคนผลิตสื่อ ครุศาสตร์ก็ต้องสอนคนรับสื่อให้รู้ทันผู้ผลิตสื่อ’

จากปี 2540 ถึงวันนี้ อาจทำให้มีการศึกษาวิจัยหรือวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อเพิ่มขึ้นมาก แต่ที่น่าแปลกใจ จนถึงขั้นผิดหวัง คือวิชาเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ กลับไปเกิดหลากหลายชื่อวิชา ในสาขาด้านนิเทศศาสตร์ แต่ไม่ใช่ด้านครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ ทั้งๆ ที่นิเทศศาสตร์เป็นสาขาวิชาด้านการผลิตสื่อ และมีวิชาในมิติการรู้เท่าทันสื่ออย่างนักสื่อสารมวลชนอยู่แล้ว เช่น วิชาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ การวิพากษ์สื่อ ดังนั้นการรู้เท่าทันสื่อในมิติของผู้รับสื่อ จึงน่าจะเป็นวิชาที่เกิดในคณะครุศาสตร์ คณะด้านการศึกษา ซึ่งน่าจะพยายามผลักดันให้เป็นเนื้อหาในวิชาพื้นฐานทั่วไป

ที่ผู้เรียนระดับปริญญาตรีทุกสาขาวิชาควรได้เรียนรู้ อันสอดคล้องกับชีวิตจริงที่สมาชิกในสังคมล้วนเกี่ยวข้องกับสื่อในฐานะผู้รับ ผู้ใช้สื่อ ความสงสัยและความกังวลใจนี้ชัดเจนมากขึ้นเมื่ออาจารย์อรุณพล หนึ่งในภาคีจากคณะครุศาสตร์ จุฬาฯ พูดขึ้นในระหว่างการทำงานด้วยกันว่า “นิเทศศาสตร์จะสอนทั้ง Encode และ Decode เลยหรือ” ในประสบการณ์ส่วนตัวนั้น มีบทเรียนว่า ยิ่งวิชานี้ไปเติบโตในศาสตร์ด้านการสร้างคนผลิตสื่อมากเท่าไร ก็จะยิ่งตอกย้ำให้ศาสตร์ด้านการผลิตผู้สอน เช่น ครุศาสตร์ ศึกษา ศาสตร์ คิดว่าไม่ใช่เนื้อหาวิชาที่ศึกษาศาสตร์ ครุศาสตร์ ควรสนใจ หรือควรจัดให้มีการเรียนการสอน ในขณะที่ในกระบวนการอนุมัติ วิชาทางนิเทศศาสตร์ เมื่อเห็นเป็นวิชาด้านสื่อก็อนุมัติ อย่างไม่มีการพิจารณาว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบทบาทหน้าที่ในการ สร้างคนผลิตสื่อหรือไม่ อย่างไร ทั้งอาจมีส่วนให้การเปิดวิชานี้ โดยสาขาศึกษาศาสตร์ ครุศาสตร์ มีความยุ่งยากมากขึ้น

รู้เท่าทันสื่อไม่ใช่การจับผิดสื่อ การต่อต้านสื่อ

การรู้เท่าทันสื่อไม่ใช่แค่การจับผิดสื่อ ช่วงประมาณไม่เกิน 10 ปี ที่ผ่านมา มีการให้ทุนแก่หน่วยงาน กลุ่มบุคคล เพื่อจัดกิจกรรมรู้เท่าทันสื่อที่มักเน้นเรื่องการจับผิดสื่อซึ่งเป็นเรื่องที่ดี แต่ถ้าตอกย้ำอยู่แค่นั้น ก็ได้แค่เศษเสี้ยวของการรู้เท่าทันสื่อ คือแค่ย้ำว่าทุกสิ่งที่สื่อนำเสนอเป็นการ ประกอบสร้าง หรือรู้กระบวนการผลิตและการนำเสนอโฆษณาว่าสิ่งที่เห็น กับสิ่งที่เป็นอาจเป็นคนละเรื่อง หรือเป็นการนำเสนอเบื้องหลังข้างงาน โฆษณา แต่ไม่ชวนให้วิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้อง เช่น ทำไมในโฆษณา จึงมีคำเตือนด้วยตัวหนังสือขนาดเล็กและให้เห็นแค่แวบเดียว คือถ้า ไม่กด Pause ภาพก็ไม่เห็น ซึ่งถ้ามีการอภิปราย การอธิบาย ก็อาจ ได้ข้อมูลว่า เป็นการเลี่ยงกฎหมาย หรือเพื่อป้องกันไม่ให้โดนข้อหา การโฆษณาเกินจริง แต่ขณะเดียวกันการเตือนด้วยวิธีการแบบนี้ อาจนำมาสู่การตั้งคำถามว่า กฎระเบียบที่ใช้ในการกำกับดูแล เป็นการให้ความสำคัญกับการคุ้มครองผู้บริโภค หรือการปกป้องผู้ประกอบการธุรกิจ เป็นต้น

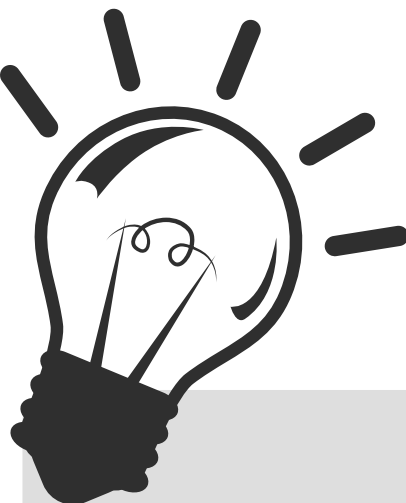
หน้าที่ของพลเมืองกับการรู้เท่าทันสื่อที่แท้จริง

เวลาไปพูดเรื่องการรู้เท่าทันสื่อที่ไหน มักจะพูดเสมอว่า การรู้เท่าทันสื่อ ไม่ใช่การกล่าวหาสื่อ หรือจับผิดสื่อ และไม่ใช่การเป็นปฏิปักษ์กับสื่อ หรือชวนให้ปฏิเสธการรับสื่อ หรือการคิดว่าตัวเองเหนือกว่าคนอื่นที่ไม่รู้เท่าทันสื่อ การรู้เท่าทันสื่อคือการทำให้รู้จักสื่อ รู้จัก สังคม รู้จักตัวเอง รู้ว่าสื่อและสังคมมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร รู้ว่า โครงสร้างการเมือง การปกครอง มีผลกับโครงสร้าง ระบบ รวมทั้ง

เนื้อหาสื่ออย่างไร รู้ว่าวิธีการเปิดรับสื่อของแต่ละคนมีผลต่อการมองโลก มองสังคม มองตัวเองของคนนั้นๆ อย่างไร ฯลฯ ดังนั้นพลเมืองที่รู้เท่าทันสื่อในระบบ ประชาธิปไตย จึงหมายถึง พลเมือง ที่รู้สิทธิ รู้หน้าที่ ในการรับข้อมูลเพื่อตัดสินใจ ในการดำเนินชีวิต เพราะการตัดสินใจเกิดขึ้นได้ทุกขณะ เข้าไปซูเปอร์มาร์เก็ต เราจะซื้ออะไร นั่นก็ต้องตัดสินใจแล้ว หากเราตัดสินใจซื้อของ อย่างไม่ใช่เพียง เพราะการโฆษณา แต่มีเหตุผลอื่นๆ ที่เป็นของตนเอง ก็ถือว่าเรามีสติ มีการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งรวมถึงการเป็นผู้รับสื่ออย่างเข้าใจ ประเภทสื่อ ลักษณะการประกอบ การของสื่อ ทั้งรู้ว่าในฐานะพลเมืองเราควรได้รับอะไรจากสื่อ สื่อนำเสนอเนื้อหาด้วย ฐานคิด ความเชื่ออะไร สื่อต้องการให้เราคิดหรือมีการปฏิบัติอย่างไร สื่อมีจริยธรรม ความรับผิดชอบไหม พลเมืองต้องรู้ว่าจะแสดงความเห็นต่อสื่อ ทั้งในสิ่งที่สื่อเสนอ และสิ่งที่สื่อละเลยไม่เสนออย่างไร การรู้เท่าทันสื่อยังหมายถึงการที่พลเมือง มีศักยภาพในการผลิตสื่อที่ตอบสนองความสนใจ ความต้องการในการสื่อสาร การแสดงออกอย่างเหมาะสมกับวิถีวัฒนธรรมประชาธิปไตยด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ดีต้องมาพร้อมการปฏิบัติที่จริงจัง

ส่วนตัวรู้สึกพอใจ ภูมิใจ ที่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การรู้เท่าทันสื่อ เพื่อความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นผลงานของภาคี โดยมี กสทช. เป็นกำลังสำคัญ มันเหมือนการตอบโจทย์ที่ค้างคาในใจ โดยเฉพาะเมื่อเห็นการรู้เท่าทันสื่อในการเรียนการสอนและในกิจกรรม โจทย์ที่ว่าคือ รู้เท่าทันสื่อไปเพื่ออะไร ? แผนยุทธศาสตร์นี้เป็นเรื่องที่ดี แต่สิ่งที่ต้องตามมา คือจากยุทธศาสตร์ จะนำมาซึ่งแผน ปฏิบัติการที่เป็นจริงเป็นจังได้อย่างไร และปฏิบัติการนั้นต้องไปไกลกว่า การได้ทิศทาง ที่ภาคีเลือกไปขับเคลื่อนตามความถนัด ความสนใจ มิเช่นนั้นแผนยุทธศาสตร์ฯ ที่ทำจะเป็นแค่เครื่องมือให้ภาคีมีความคิด มีแนวทางในการทำงานตามที่ต้องการ ซึ่งในส่วนนี้ตลอดระยะเวลา 10 ปี ที่มีเดียมอนิเตอร์ทำงานมา ผลงานคือรูปธรรม ที่ผ่านวิธีการหรือกระบวนการที่เป็นการรู้เท่าทันสื่อ นั่นคือสิ่งที่มีเดียมอนิเตอร์ ทำมาและจะทำต่อไปอยู่แล้ว แผนปฏิบัติการจึงต้องมีสิ่งที่มากกว่างานที่ภาคีแต่ละส่วน ทำอยู่ หรือที่จะทำแบบแตกตัวเป็นทวีภาคี ไตรภาคี ฯลฯ คือเคลื่อนไม่ครบทั้ง 8 ภาคี นั่นคือ แผนยุทธศาสตร์นี้ ซึ่งเป็นผลงานของ 8 ภาคี ต้องตั้งเป้าหมายที่ผลผลิต คือการมีทั้งองค์ความรู้ แนวทางปฏิบัติ คือทำให้เกิด ‘ปฏิบัติการ’ ที่สร้างสิ่งใหม่ องค์ความรู้ใหม่ การเปลี่ยนแปลงใหม่ ที่มากกว่าการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ค่านิยม ระดับคืออะไร ที่ความรู้การรู้เท่าทันสื่อของเรานวนเวียนอยู่กับระดับนี้มานานแล้ว ถ้าเช่นนั้น ก็แค่มาเพิ่มคำว่า ‘พลเมือง’ คำว่า ‘ประชาธิปไตย’ เข้าไป ถ้ายุทธศาสตร์นี้ ไม่สามารถสร้างผลผลิตในมิติของข้อเสนอต่อการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ข้อเสนอต่อการเรียนการสอนในระดับการศึกษาภาคบังคับ การพัฒนาองค์ความรู้ คำแนะนำต่อกระบวนการกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อเพื่อพัฒนาพลเมืองในระบบ ประชาธิปไตย ที่มีองค์กรที่ให้ทุนเพื่อกิจกรรมลักษณะนี้อยู่ หากไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง สำคัญที่วันนี้ งานนี้มันก็คือยุทธศาสตร์ที่เป็นแค่แพลนนิ่ง (Planning) คือแพลนแล้ว ‘นิ่ง’ ของแท้เลย (หัวเราะ)

ดร.เดกิมชัย พันธุ์เลิศ

นักวิชาการศึกษา สถาบันสังคมศึกษา สำนักวิชาการและ
มาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ

‘รู้เท่าทันสื่อเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย’ มุมมองของคุณคืออะไร

อธิบายตามความเข้าใจของผม คือในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย จำเป็นที่ต้องมีการเตรียมคนหรือพลเมืองด้วย ‘การให้การศึกษา’ ให้มีความรู้ ทักษะกระบวนการ เจตคติ และค่านิยมที่สอดคล้องกับระบอบการปกครอง ซึ่ง ‘รู้เท่าทันสื่อ’ เป็นคุณสมบัติหนึ่งของพลเมืองที่ควรมีในยุคที่สังคมมีความซับซ้อน และสื่อมีการปรับตัวไปมาก

หลายคนมองว่าหลักสูตรการศึกษาของไทยนั้นโบราณ และสอนแต่ให้ท่องจำ สิ่งนี้จะส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนหรือไม่

เรื่องการศึกษาหรือพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน จำเป็นต้องอาศัยศาสตร์อื่นด้วย ยกตัวอย่างเช่น การรู้ทันสื่อ คนที่จะรู้เรื่องนั้นมาก ๆ คือฝ่ายนิติศาสตร์ เขาก็จะพูดถึงว่าเรามีกลวิธีสื่อสารอย่างไรที่จะทำให้คนอยากกิน อยากเสพ อยากใช้ แต่พอย้อนกลับมาทางฝ่ายการศึกษา เราไม่มีชุดความรู้ทางด้านนี้ หรือถ้ารู้ก็จะเป็นการรู้แบบผิวเผิน ดังนั้นคนที่ออกแบบหลักสูตรของเรื่องนี้ก็จะออกแบบมาอย่างผิวเผิน เรื่องนี้จำเป็นต้องมีกระบวนการศึกษาด้านการรู้เท่าทันสื่อ ต่อต่อความรู้ด้านนี้เข้ามาพัฒนาให้เป็นหลักสูตรอันใหม่เติมเข้าไปแทนการศึกษาแบบเดิม ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องมีการออกแบบระบบที่ชัดเจนตั้งแต่พัฒนาหลักสูตร ออกแบบการเรียนการสอน พัฒนาสื่อการเรียนการสอน พัฒนาครูที่จะไปสอน ต้องคิดเชิงระบบทั้งหมด เพราะมันเป็นเรื่องรู้เท่าทันสื่อ เป็นเรื่องใหม่มา ๆ สำหรับการศึกษาบ้านเรา การศึกษามันย้ายฐานจากเป็นเพียงข้อมูลความรู้ที่ต้องจำมาเป็นทักษะกระบวนการเป็นสมรรถนะ ที่สามารถนำไปใช้กับเนื้อหาต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง

แนวโน้มของพลเมืองกับสื่อในอนาคตจะเป็นเช่นไรตามความคิดของคุณ

ตอนนี้ทุกสังคมเริ่มมองเห็นความสำคัญ เพราะมันมีผลเสียหลายเรื่องที่มากระทบกับชีวิตพวกเขา หลายคนเริ่มมีความตระหนักแล้ว แต่เราต้องคุยต่อว่าพอตระหนักแล้วจะทำอะไรต่อไปได้บ้าง ต้องมีการวางแผนทั้งในระยะสั้นแบบสร้างกระแสให้ตื่นตัว ส่วนระยะยาวโดยเฉพาะเรื่องการศึกษา ต้องมองการณ์ไกลว่าอีก 10 ปี 20 ปี หรือ 30 ปีข้างหน้า เราจะเป็นอย่างไร ต้องมีการระบุเป้าหมายที่ชัดเจน สมมุติว่าอีก 20 ปีข้างหน้า เราอยากเห็นทุกคนรู้เท่าทันสื่อแบบไหน วันนี้เราต้องเตรียมอะไรบ้าง ต้องปรับหรือพัฒนาอะไร ครูจะเป็นยังไง สื่อ เอกสาร หรือตำราเรียนควรมีหน้าตาอย่างไร เรื่องนี้เราต้องมาคุยกัน เพราะจะฟังแต่กระทรวงศึกษาธิการนั้นเป็นไปไม่ได้ ต้องฟังพาในหลายภาคส่วน เช่น อาจารย์มหาวิทยาลัย กสทช.

การที่ประเทศไทยประเทศหนึ่งจะเป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ได้นั้น ประเทศนั้นประชาชนจะต้องเป็นผู้ปกครองประเทศ อันหมายถึงมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาประเทศร่วมกันตามระบอบประชาธิปไตย และการที่ประชาชนจะได้เป็นผู้ปกครองประเทศพวกเขาจะต้อง ‘รู้ทันสื่อในระบอบประชาธิปไตย’ เสียก่อน เนื่องจากสื่อเป็นสิ่งที่มียุทธูปถัมภ์มากที่สุดต่อพวกเขา หากประชาชนรู้ไม่เท่าทันสื่อ มีโอกาสสูงมากที่จะตกเป็นเหยื่อในการชักจูงไปในทางที่ไม่ถูกโดยเฉพาะการเลือกรับสื่อเพียงด้านเดียว ซึ่งเรื่องความรู้ผ่านสื่อ เป็นสิ่งจำเป็นที่ควรปลูกฝังตั้งแต่เด็ก

รู้จักสื่อ รู้จักสิทธิ เล่นนี้ จึงได้เชิญอาจารย์นักวิชาการ จากหลายองค์กร ซึ่งทุกคนเป็นตัวแทนจากภาคในยุทธศาสตร์สร้างพลเมืองให้รู้เท่าทันสื่อในระบอบประชาธิปไตย มาให้ความเห็นในเรื่องนี้ เพื่อให้พลเมืองทุกคนตื่นตัวในการรับมือกับสื่อ รู้จักการคิดวิเคราะห์แยกแยะ และออกมาใช้สิทธิของตัวเอง เพื่อให้ประเทศถูกประชาชนปกครองอย่างแท้จริง

คุณทัศนวรรณ บรรจง

Programme Officer
Friedrich Ebert Stiftung (FES)

🗨️ ผลเมืองที่รู้เท่ากันสื่อแล้ว ในมุมมองของคุณ ชาวใต้ได้จากสิ่งใด

อย่างแรกคือพลเมืองต้องมีความคิด มีวิจารณญาณ รู้จักการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจกับประเด็นต่างๆ ในสังคม และถ้าเรารู้ทันสื่อแล้ว เราจะเข้าใจว่า ประเด็นตามสื่อต่างๆ ในสังคมมันมีเบื้องลึกเบื้องหลังอย่างไร จะทำให้เราสามารถ เชื่อมโยง และตั้งคำถามกับประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคมได้ และอย่างที่ 2 เมื่อเรารู้ทันสื่อแล้ว เราต้องมีการออกมาแสดงความคิดเห็น หรือออกมารวมกลุ่ม เพื่อให้มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง

🗨️ ต่างประเทศกับเมืองไทย ผลเมืองมีปัญหา เรื่องความรู้ไม่เท่ากันสื่อเหมือนหรือต่างกันแค่ไหน

ไม่ว่าประเทศไหนก็ตามที่ไม่มีการสอนให้เยาวชนหรือพลเมืองมีการศึกษาในเรื่องนี้ พลเมืองของประเทศนั้นก็ไม่มีทางรู้เท่าทันสื่อได้ อย่างตัวโกเองตอนไปอยู่ฝรั่งเศส คนฝรั่งเศสที่นั่นก็จะใส่เรื่องนี้เข้าไปในหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่เด็ก ๆ ประเทศไทยเองถ้าอยากให้พลเมืองรู้เท่าทันสื่อก็ต้องเน้นไปที่เรื่องการศึกษา แต่เรื่องนี้ก็ต้องพึ่งพาอีกหลายหน่วยงานเช่นกัน โดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสื่อ ที่ต้องช่วยกันรณรงค์ในเรื่องนี้

🗨️ คนไทยก้าวมาถึงจุดไหนแล้วในเรื่องนี้

ในทุกสังคมที่ทุกวันนี้มีโซเชียลมีเดียเข้ามาถึงตัวพลเมืองแทบทุกคน อย่างเช่น กรณีของ Charlie Hebdo ที่ถ้ามองในมุมกว้างอาจจะมองว่าเป็นสงครามสื่อก็ได้ เพราะนี่เป็นประเด็นที่ล่อแหลม ทุกคนใช้สื่อในการสร้างความเข้าใจผิดถูกเพื่อ ประโยชน์ในมุมมองของตัวเอง ส่วนสังคมไทยเองก็จะไม่ต่างกัน ถ้าคนเหล่านั้น ไม่หาข้อมูลให้รอบด้าน มองมุมต่างๆ แค่ด้านเดียว ก็จะทำให้เราตัดสินใจเชื่อ ฝ้ายใดฝ้ายหนึ่งลงไปด้วยความผิดพลาดจากข้อมูลที่ได้มาไม่ครบถ้วน หรือบางที อาจจะทำให้มองตัวตนของใครคนหนึ่งผิดไป แยกว่านั่นก็อาจจะแชร์ข้อมูลผิดๆ แล้วส่งต่อกันจนทำให้คนอื่นอาจเข้าใจผิดตามไปด้วยโดยที่เราไม่รู้ตัว

ภาพจาก www.qlf.or.th

ผศ.อรรถพล อนันตวรสกุล

ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาวัฒนธรรมด้านการศึกษา
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

🗨️ ‘รู้เท่าทันสื่อเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตย’ สำคัญแค่ไหนในมุมมองของคุณ

ที่จริงเรื่องนี้มี การพูดถึงกันมานานแล้ว แต่ปัจจุบันมีการพยายามเชื่อมโยง ให้เห็นว่าการรู้เท่าทันสื่อมีความเชื่อมโยงกับบทบาทของพลเมือง เพราะ พลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยนั้น ไม่ใช่แค่รับฟังนโยบายแล้วปฏิบัติตาม แต่ต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งเขาต้องมีข้อมูลที่เพียงพอ และการที่เขาจะมี ข้อมูลเพียงพอเขาก็ต้องหาข้อมูลตามสื่อต่างๆ และเมื่อเขามีความสามารถ ในการรู้เท่าทันสื่อ เขาจะไม่ใช่แค่เป็นผู้รับสาร แต่เขาจะมีความสามารถ ในการวิเคราะห์ตรวจสอบว่าข้อมูลนั้นจริงหรือเท็จ มีการคิดเชิงวิพากษ์ วิจาร์ณ พิจารณาข้อมูลรอบด้านก่อนจะนำไปสู่การตัดสินใจว่าจะออกมา เรียกร้องหรือแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นสาธารณะ ยกตัวอย่างเช่น กรณีของ สโนว์เฟลด์วิลล์ ที่เชียงใหม่ เราจะเห็นถึงพลังของพลเมืองที่พยายามตรวจสอบ ติดตามว่าเรื่องนี้มันเป็นอย่างไร ข้อมูลที่แท้จริงมันคืออะไร เพราะสมัยนี้ คนไม่ต้องรอนักข่าวไปสัมภาษณ์นักวิชาการหรืออาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องต่างๆ แล้ว แต่ตัวพลเมืองจะวิ่งไปหาแหล่งข่าวเอง เพราะนักวิชาการหรืออาจารย์ ก็มีสื่อโซเชียลเป็นของตัวเอง ทำให้เราสามารถติดตามความคิดหรือทรรศนะ จากพวกเขาได้ทันที แต่ขณะเดียวกันพลเมืองก็ต้องระวังการเสพแต่สื่อหรือข้อมูล ที่นำเสนอข้อมูลในด้านเดียวกับที่ตัวเองเชื่อ ต้องใช้ประโยชน์ข้อมูลจากสื่อ ให้รอบด้าน แล้วนำมาวิเคราะห์ก่อนตัดสินใจ นี่จึงจะเป็นความสามารถพื้นฐาน ที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องมีติดตัว

🗨️ ผลเมืองที่เสพสื่อจะรู้ได้อย่างไร ว่าเขารู้เท่าทันสื่อแล้วหรือยัง

เรื่องนี้พูดยากมาก เพราะหลายคนคิดว่าอ่านข่าวเยอะ รู้ข้อมูลเยอะจะทำให้ ตัวเองรู้ทันสื่อ แต่ความจริงคือเราไม่รู้ว่ามีข้อมูลนั้นผ่านการกรองมาแล้วหรือยัง มันต้องเกิดการแชร์ข้อมูลระหว่างกันเสียก่อน เพราะการแชร์หรือการมาดกกัน ก็เป็นส่วนหนึ่งของวิถีประชาธิปไตย ซึ่งบ้านเราก็มียูแล้ว อย่างสมัยก่อน จะมีสภากาแฟตามชุมชนต่างๆ ที่ต่างคนต่างอ่านข่าวมา แล้วมานั่งคุยกัน

และปัจจุบันนี้วงนันทน์กลายเป็นสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งก็จะทำให้สังคมขัดเคืองกันและข้อมูลกันมากขึ้น ว่าข้อมูลที่รู้มาตรวจสอบหรือยังจริงเท็จแค่ไหน อย่างเช่น ข่าวข้างป่าที่เขาใหญ่ ตอนแรกมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่าเจ้าหน้าที่ดูแลไม่ดีบ้าง บ้างก็วิจารณ์ว่าเป็นเพราะคนไปรุกรานพื้นที่ป่าบ้าง แต่ปรากฏว่าวันต่อมาเจ้าหน้าที่อุทยานออกมาให้ข่าวว่า สาเหตุเกิดจากการที่ไค้เอารถไปปิดล้อมข้างไว้เพื่อที่จะถ่ายรูป พอข้อมูลจริงออกมาแล้วมันทำให้คนที่วิพากษ์วิจารณ์ในตอนแรก...ภาษาวัยรุ่นสมัยนี้เขาเรียกว่า ‘เจ็บ’ ไปเลย (หัวเราะ) สิ่งนี้ทำให้พวกเขาเรียนรู้ว่าก่อนแชร์ต้องคิด ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา ต้องรับผิดชอบต่อข้อมูลข่าวสารที่ตัวเองเลือกนำเสนอ

🗨️ กัญญา มีแนวการสอนให้นิสิตรู้กันสื่อ ในระบบประชาธิปไตยอย่างไรบ้าง

ผมตอบแทนภาพรวมทั้งมหาวิทยาลัยไม่ได้ เพราะตัวผมเองอยู่คณะครุศาสตร์ และที่คณะเรามีวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครู วิชานี้จะรวมถึงการใช้ ICT ในการจัดการเรียนการสอนและการทำงานต่าง ๆ ของครู ซึ่งรวมทั้งการรู้เท่าทันสื่อก็เป็นหนึ่งในหัวข้อที่ต้องเรียนในวิชานี้ วิชานี้เป็นวิชาบังคับสำหรับนิสิตครุศาสตร์ทุกคนที่อยู่ที่ 2 เพราะคนจะเรียนเป็นครูต้องรู้จักว่า ICT คืออะไร และต้องใช้ ICT เป็น ต้องรู้ว่าปัจจุบันข้อมูลข่าวสารมันมาจากแหล่งไหน แล้วครูต้องเลือกข้อมูลข่าวสารอย่างไรก่อนนำไปใช้สอนเด็ก

ดร.นงกตรวง กลีบดิง

อาจารย์ / ผู้ช่วยผู้อำนวยการ
งานสื่อสารองค์กร
สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็ก
และครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล

🗨️ คำว่า ‘รู้เท่าทันสื่อ’ เพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตย คุณจะมีนิยามหรือให้ความหมายไว้ว่าอย่างไร

การรู้เท่าทันสื่อพัฒนามาจากความสามารถในการรู้หนังสือ คือการอ่านออก เขียนได้ เพื่อการสื่อสารในสังคม จากนั้นความสามารถดังกล่าวได้ประยุกต์ให้เหมาะสมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี หรือที่เรียกว่าการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์

การรู้เท่าทันสื่อเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ครอบคลุมถึง 1) ความสามารถด้านข่าวสาร เช่น การเปิดรับ การเลือก และการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสารด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม 2) ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีเหตุผล เช่น การพิจารณาข้อเท็จจริงของข้อมูลที่ได้รับ การเปรียบเทียบข้อมูลและวิธีการนำเสนอจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ความสามารถในการแยกแยะความเชื่อ ความคิดเห็น ความจริง 3) ความสามารถในการแสดงความคิดเห็น คือการเคารพและตระหนักในสิทธิการแสดงออกทางความคิด สามารถใช้ข้อมูลข่าวสารหรือสื่อเป็นเครื่องมือในการแสดงทรรศนะ หรือวิพากษ์ประเด็นต่างๆ ได้ 4) การมีส่วนร่วมทางสังคม เช่น ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม

🗨️ ปัญหาเรื่องความรู้ไม่เท่าทันสื่อส่งผลกับสถาบันครอบครัวแค่ไหน ในมุมมองของคุณ

เด็กเล็กจะรู้เท่าทันสื่อหรือไม่ขึ้นอยู่กับพ่อแม่ การเห็นแบบอย่างที่ดี การฝึกวินัยที่สม่ำเสมอ ในครอบครัว สามารถปลูกฝังการใช้สื่อที่เหมาะสมและส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผลได้ แต่หากสมาชิกในครอบครัวขาดการรู้เท่าทันสื่อ นอกจากจะเป็นต้นแบบการใช้สื่อที่ไม่เหมาะสมสำหรับ

เด็กเล็กแล้ว ยังเพิ่มความเสี่ยงในการได้รับอิทธิพลหรือผลกระทบจากสื่อ ในปัจจุบันพบว่าเด็กเริ่มรู้จักและใช้สื่อและเทคโนโลยีจากที่บ้าน พ่อแม่กลายเป็นคนที่หยิบยื่นสื่อให้ลูกโดยขาดการช่วยพิจารณาเนื้อหา หรือกำหนดระยะเวลาการใช้ที่เหมาะสมเนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจและไม่ได้ตระหนักถึงผลกระทบจากสื่อที่เด็กอาจได้รับ หากเด็กเริ่มใช้สื่อเมื่ออายุน้อยย่อมมีความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบสูง เนื่องจากพัฒนาการด้านสติปัญญาและพัฒนาไม่เต็มที่ การใช้สื่อในปริมาณที่ไม่เหมาะสมก็สามารถนำไปสู่ปัญหาเกี่ยวกับพัฒนาการด้านภาษา อารมณ์ สังคม เมื่อเด็กเข้าสู่โรงเรียน ความคาดหวังก็อยู่ที่ครู แต่ครูรู้เท่าทันสื่อหรือเปล่า ? คนที่เป็นพ่อแม่ เป็นครู เป็นคนที่ต้องเรียนรู้เรื่องนี้ก่อนเด็ก ๆ

🗨️ เป็นไปได้ไหมที่เด็กจะรู้ทันสื่อได้ด้วยตัวเอง

การรู้เท่าทันสื่อสามารถพัฒนาได้จากการใช้สื่อ แต่สำหรับเด็กเล็กที่พัฒนาการยังไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะเด็กไทยที่ขาดการปลูกฝังการคิดอย่างมีวิจารณญาณ แทบจะเป็นไปไม่ได้ยากมากที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

🗨️ แนวโน้มของพลเมืองกับสื่อในอนาคต จะเป็นเช่นไรตามความคิดของคุณ

ในต่างประเทศ การรู้เท่าทันสื่อถูกบูรณาการเข้ากับการสอนในชั้นเรียน เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เช่น ในประเทศออสเตรเลีย ครูผู้สอนจะส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อในกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ ผ่านการค้นคว้า การวิเคราะห์ข้อเท็จจริงของข่าวสาร การโน้มน้าวใจผ่านสื่อ แต่การบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนในประเทศไทย

ยังไม่เด่นชัด มีเพียงบางหัวข้อที่ใกล้เคียงกับเรื่องของการรู้เท่าทันสื่อ เช่น หน้าที่ของผู้บริโภค แต่อย่างไรก็ตาม ยังไม่ได้เน้นการพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณมากเท่าที่ควร เรื่องของการรู้เท่าทันสื่อเพื่อความเป็นพลเมืองยังเป็นเรื่องที่ห่างไกล เยาวชนของประเทศไทย จึงขาดโอกาสในการพัฒนาการคิดอย่างมีเหตุผล

ปัจจุบันมีการเพิ่มรายวิชา 'หน้าที่พลเมือง' ในหลักสูตรของสถานศึกษา เรื่องนี้ จึงถูกให้ความสำคัญมากขึ้น และการรู้เท่าทันสื่อจะมีบทบาทสำคัญในการฝึกฝนทักษะ การเลือกรับข้อมูล การวิเคราะห์ การประเมินข้อเท็จจริง คุณค่าและประโยชน์ของข่าวสาร คำถามสำคัญคือ เรามีการเตรียมพร้อมทั้งทางด้านองค์ความรู้และการจัดการเรียนการสอน มากน้อยเพียงไร คุณครูผู้สอนรู้เท่าทันสื่อหรือยัง? คุณครูจะหาที่พึ่งด้านวิชาการได้จากที่ใด?

คุณเขิเมพร วิรุณราพันธ์

ผู้จัดการสถาบันสื่อเด็กและเยาวชน

การเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ต้องสามารถรู้เท่าทันสื่อด้วยนั้นสำคัญแค่ไหนในมุมมองของคุณ

มันคือการสร้างทักษะที่สำคัญ เป็นทักษะที่สอดคล้องกับการสร้างพลเมืองในวิถีของประชาธิปไตย ทักษะดังกล่าวคือส่งการคิดวิเคราะห์ การใช้วิจารณญาณ ใช้เหตุใช้ผลการตระหนักถึงสิทธิในการรับสื่อ การใช้สื่อเพื่อแสดงออกทางความคิดเห็นอย่างรับผิดชอบ และสามารถใช้สื่อเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่อชุมชน ต่อสังคม และทักษะการคิดวิเคราะห์ที่เกิดขึ้นในกระบวนการรับสื่อใช้สื่อนี้เอง ที่จะทำให้พลเมืองสามารถรู้ทันสื่อได้ ทำให้รู้ว่ามีอิทธิพลต่อเราอย่างไร เราจะใช้ประโยชน์จากสื่ออย่างไร และสื่อไหนประกอบหรือสร้างขึ้นมาจากอะไร เพราะการรู้เท่าทันสื่อมันมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับรู้และเข้าใจว่าดีหรือไม่ดี สามารถแยกแยะคิดวิเคราะห์ได้ ไปจนถึงการใช้ประโยชน์จากสื่อ มีความรับผิดชอบต่อการใช้สื่อ นำสื่อมาพัฒนาตัวเองและพัฒนาสังคมหรือชุมชนของตัวเอง หรือใช้สื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ของสังคม เราสามารถใช้กระบวนการเท่าทันสื่อมาเป็นกระบวนการสร้างพลเมืองเพราะเป็นทักษะร่วมกัน

สถาบันสื่อเด็กและเยาวชนมีส่วนช่วยเรื่องการปลูกฝังให้เด็กเป็นพลเมืองที่รู้เท่าทันสื่อเรื่องใดบ้าง

การรู้เท่าทันสื่อเป็นภารกิจหนึ่งที่เราให้ความสำคัญและทำงานในเรื่องนี้มาอย่างต่อเนื่องหลายสิบปี สิ่งที่เราทำก็มีทั้งเรื่องการผลิตต้นนโยบาย ผลักดันให้เรื่องนี้เข้าไปอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบ และสนับสนุนการทำกิจกรรมผ่านการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ เพื่อให้เด็ก ๆ รู้เท่าทันสื่อให้มากขึ้นทั้งในโรงเรียนและในชุมชน มีการถอดบทเรียนและพัฒนาความรู้เพื่อดูว่ากระบวนการเท่าทันสื่อจะสร้างขึ้นได้อย่างไร ในระดับตัวบุคคลและระดับสังคม มีการทำงานกับเครือข่ายต่างๆ ด้วย

สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือกระแสของเจนเอชอัลฟา (Generation Alpha) เราจะเตรียมพร้อมให้กับเด็กที่เกิดในช่วงปี 2553 ที่รอบล้อมไปด้วยสังคมอินเทอร์เน็ต และมีความผูกพันแน่นแฟ้นกับสื่อและเทคโนโลยีได้อย่างไร? เราจะปลูกฝังเยาวชนให้ดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม สร้างและรักษาสังคมที่ดีได้อย่างไร? การสร้างคนไม่ใช่เรื่องของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นเรื่องในระดับประเทศ เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวโยงกันทั้งในบริบทสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เรื่องการรู้เท่าทันสื่อเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องได้รับการผลักดันให้ทุกภาคส่วนตื่นตัว

เด็กและเยาวชนของไทยได้รับผลกระทบจากการที่ชาวรู้ไม่เท่าทันสื่อในเรื่องใดบ้าง

เด็กเยาวชนใช้เวลากับสื่อมากในแต่ละวัน สื่อก็จะเข้ามามีอิทธิพลในชีวิตเขา ซึ่งอิทธิพลที่เรากำลังเป็นห่วงอยู่คืออิทธิพลทางลบ ซึ่งปัจจุบันก็มีอิทธิพลด้านนี้มากมายทั้งเรื่องของทัศนคติ ค่านิยม แม้กระทั่งพฤติกรรมเลียนแบบสื่อ หรือการบริโภคตามทีลือชักจูง การใช้ความรุนแรง การพนัน รวมถึงปัญหาค่านิยมทางเพศ เรื่องทั้งหมดนี้ก็จะนำไปสู่ปัญหาสังคมในหลายๆ ด้าน ถึงแม้จะไม่ใช่ปัจจัยหลักหรือเป็นการสนับสนุนจากสื่อโดยตรง แต่มันก็เป็นตัวเสริมให้กับปัญหาสังคมเดิมที่มีอยู่แล้ว รวมถึงสถานการณ์สื่อใหม่ที่เด็กเยาวชนเป็นผู้ส่งข้อมูลข่าวสารเอง เป็นผู้ผลิตสื่อเอง หากไม่เท่าทัน ก็จะกลายเป็นการสร้างปัญหาในการใช้สื่อไปละเมิดคนอื่นได้

แนวโน้มของพลเมืองกับสื่อในอนาคตจะเป็นเช่นไรตามความคิดของคุณ

ตอนนี้ยังมีช่องว่างอยู่เยอะในเรื่องรู้เท่าทันสื่อ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก แต่ว่าการขับเคลื่อนให้มันมีผลในเชิงกว้าง ครอบคลุมทุกกลุ่มยังเป็นปัญหาและเป็นเรื่องท้าทายที่ใหญ่มากในสังคมไทย จึงอยากให้หน่วยงานต่างๆ ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ และเข้ามาขับเคลื่อนทำให้มันได้ผลในวงกว้างมากกว่านี้ เพราะสังคมไทยยังไม่เข้าใจถึงความสำคัญ แต่ว่าในเชิงเทคโนโลยีการรับสื่อมันมีอิทธิพลอย่างกว้างขวางไปแล้ว แต่กระบวนการรู้เท่าทันสื่อที่เป็นระบบที่จะทำให้ทุกกลุ่มเข้าถึงได้ยังเป็นช่องว่างอยู่ และตอนนี้เราก็มีกฎหมายใหม่แล้ว คือ พ.ร.บ. กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ พ.ศ. 2558 หนึ่งในภารกิจของกองทุนนี้คือการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อของเด็กและเยาวชน รวมถึงของประชาชน ก็หวังว่ากองทุนนี้จะมามีบทบาทกับเรื่องนี้ให้มากที่สุด

เคย์ไทม์ ดูละครตบจูบ ตีรัน พันแกง นางธำ
ในชุดวาทวีว ส่งเสียงกรี๊ดสนั่นจอ แคมยังแสดง
ราวคนเสียสติ แต่เรตติ้ง หรือระดับความเหมาะสมของ
รายการ เป็น 'ท' (ทั่วไป) ซึ่งหมายถึง ผู้ชมที่เป็น 'เด็ก และ
เยาวชน' ชมได้ 'ตามคำพิง' อย่าง 'ปลอดภัย' ซะอย่างนั้น !!

กสทช. ได้กำหนดแนวทางจัดระดับความเหมาะสมรายการโทรทัศน์
ตามประกาศ กสทช. เรื่อง 'หลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับการให้บริการ
กระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๖' เพื่อจัดระดับความเหมาะสมของ
สื่อโทรทัศน์ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ชม และมาตรการสำคัญในการสนับสนุนให้
เกิดรายการโทรทัศน์ที่ส่งเสริมการศึกษาและเรียนรู้ให้กับเด็ก เยาวชน มากขึ้น
ทำให้เด็กและเยาวชนได้รับการคุ้มครอง และได้รับประโยชน์จากการบริโภค
สื่อโทรทัศน์สูงสุด

โดยเมื่อกลางปีที่ผ่านมา กสทช. ได้ตรวจสอบผังรายการ ช่อง 8 พบว่า
ละครเรื่อง 'ผัวชั่วครว' มีฉากล่อแหลมและฉากที่สื่อถึงค่านิยมเรื่องเพศ
ที่ไม่เหมาะสม ขัดแย้งกับเรต 'ท' อย่างยิ่ง จึงได้รวบรวมข้อมูลและประเด็นต่างๆ
ของละครเรื่องนี้ โดยอ้างอิงแนวทางการจัดระดับความเหมาะสมรายการโทรทัศน์
เสนอต่อคณะกรรมการด้านผังรายการ และเนื้อหารายการ และ กสทช. ตามลำดับ
กรณีมีฉากนำเสนอเรื่องสรีระ การแต่งกาย การแสดงออก และค่านิยมเรื่องเพศ
ที่ไม่เหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรมไทย เช่น ฉากเกี่ยวกับการนำเสนอสรีระ
และการแต่งกายของตัวละครหญิง, ฉากการแสดงออกเรื่องเพศ, ฉากการแสดงออก
เกี่ยวกับค่านิยมเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรมไทย และฉาก
มีตัวละครผู้หญิงมีความสัมพันธ์กับผู้ชายชายตัว และมีการชกขวนกันชายตัว
เพื่อหวังสิ่งตอบแทนหรือของมีค่าราคาแพง

**จากการวิเคราะห์ตามหลักการนำเสนอจะเห็นว่า การนำเสนอ
ในประเด็นต่างๆ มีความไม่เหมาะสม ดังนี้**

- สรีระและการแต่งกายในระดับ ๑ (ทั่วไป) นั้น จะต้องแต่งกายที่มิดชิด
เหมาะสมตามกาลเทศะและประเพณี โดยเฉพาะตัวละคร พิธีกร หรือผู้ร่วม
รายการที่เป็นเด็กหรือเยาวชน ควรจะแต่งกายให้เหมาะสมกับวัย เว้นแต่
เป็นไปตามบริบทของเรื่องที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ หรือเป็นเรื่องในจินตนาการ
(แฟนตาซี) หรือการตลกสำหรับเด็ก และเป็นการแต่งกายในกิจกรรมที่ได้รับ
การยอมรับในสังคม ถูกต้องตามกาลเทศะและตามกติกาสากล (Dress Code)
- การแสดงออกเรื่องเพศในระดับ ๑ (ทั่วไป) จะสามารถแสดงออกได้ตาม
บริบทของเรื่อง โดยไม่เป็นองค์ประกอบที่บดบังในการนำเสนอ ไม่นำเสนอ
ในลักษณะขำขันหรือขำกึ่ง และต้องเป็นการแสดงออกทางความรักที่เหมาะสม
ตามประเพณี ซึ่งจะไม่เน้นแสดงถึงขั้นตอนการกระทำที่เด่นชัดจนเกินไป
- การนำเสนอค่านิยมเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรมไทย
ในระดับ ๑ (ทั่วไป) ต้องไม่มี เว้นแต่เป็นไปตามบริบทของเรื่องที่ไม่สามารถ
หลีกเลี่ยงได้ หรือเป็นเรื่องในจินตนาการ (แฟนตาซี) การตลกสำหรับเด็ก การเรียนรู้
เกี่ยวกับสภาพปัญหาสังคม สะท้อนสังคมที่เป็นจริง เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้
และต้องไม่นำเสนอในลักษณะขำขันหรือขำกึ่ง

ซึ่งเมื่อพิจารณาภาพรวมของฉากในละครเรื่อง 'ผัวชั่วครว' แล้ว เห็นว่า
เป็นการนำเสนอสรีระและการแต่งกาย การนำเสนอเรื่องเพศ และการนำเสนอ
ค่านิยมเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรมไทย เกินกว่าระดับ ๑ 'ท'
(ทั่วไป) ซึ่งควรจัดให้อยู่ในระดับ 'น๑๓' ซึ่งหมายถึง 'มีเนื้อหาที่เหมาะสมสำหรับ
ผู้ชมอายุ ๑๓ ปีขึ้นไป อาจมีภาพ เสียง หรือเนื้อหาที่ต้องใช้วิจารณญาณ
ในการรับชม ผู้ชมที่อายุน้อยกว่า ๑๓ ปี ควรได้รับคำแนะนำ'

คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (กสท.) จึงได้
มอบหมาย สำนักงาน กสทช. มีคำสั่งตามมาตรา ๓๔ แห่งพระราชบัญญัติ
การประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑ ให้สถานี
แก้ไขผังรายการให้ถูกต้อง หากฝ่าฝืน จะมีโทษปรับตั้งแต่ ๕ หมื่นบาท
และสูงสุดไม่เกิน ๕ แสนบาท

**เจตนารมณ์ของการจัดระดับความเหมาะสมของผังรายการนั้นคือ
'ปกป้องเด็กและเยาวชนจากการบริโภคสื่อให้เหมาะสมกับวัย' เพื่อให้ได้
พัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ เติบโตเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพ พวกเราในฐานะ
ผู้บริโภค หากดูละคร รายการ เกมโชว์ หรืออื่นใด ที่พบว่าอาจเข้าข่าย
จัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ไม่ถูกต้อง สามารถร้องเรียน
มาได้ ที่ สำนักงาน กสทช. โทร. 1200 ช่วยกันเฝ้าระวังให้มี 'สื่อดี'
ที่หลากหลาย และสร้างสรรค์สังคม อย่าปล่อยให้ 'เรตติ้งที่ไม่เหมาะสม'
ลอยนวล**

คำถามเกี่ยวกับ รู้เท่าทันสื่อ

1.

การรู้เท่าทันสื่อมีความสำคัญต่อประชาชนในฐานะเป็นพลเมือง
ในระบบประชาธิปไตยอย่างไร

คำตอบ

ประชาชนในฐานะผู้บริโภคสื่อควรจรรู้เท่าทันสื่อเพื่อให้สามารถเลือกรับและใช้ประโยชน์จากสื่อด้วยกระบวนการคิดวิเคราะห์ มีวิจารณญาณ (Critical Thinking) และใช้เหตุผล มีความตระหนักในสิทธิหน้าที่ มีส่วนร่วมในสังคม ตลอดจนสามารถใช้สื่อเพื่อแสดงความคิดเห็นและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ชุมชน สังคม ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติสำคัญของ ‘พลเมืองในระบบประชาธิปไตย’ ที่ ‘รู้เท่าทันสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง’ ‘การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ’ จึงเป็นภารกิจหนึ่งที่สำคัญของ สำนักงาน กสทช. ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าภาระหน้าที่ในการกำกับดูแลการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์

2.

การใช้สื่ออย่างรู้ตัวและใช้สื่ออย่างตื่นตัว หมายถึง

คำตอบ

การใช้สื่ออย่างรู้ตัว หมายถึง การสามารถตีความ วิเคราะห์ แยกแยะ เนื้อหาสาระของสื่อและโต้ตอบกับมันอย่างมีสติและรู้ตัว ไม่เพียงแต่วิเคราะห์เนื้อหาได้ แต่สามารถตั้งคำถามว่าสื่อถูกสร้างขึ้นได้อย่างไร ควรเชื่อหรือไม่ ใครเป็นเจ้าของสื่อ ใครผลิตและผลิตภายใต้ข้อจำกัดใด มีค่านิยมความเชื่ออะไรที่แฝงมากับสื่อนั้น และเขาหวังผลอะไรจากเรากันแน่

การใช้สื่ออย่างตื่นตัว หมายถึง แทนที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ ในฐานะที่เป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น ต้องเป็นฝ่ายรุก แสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เข้าถึงสื่อที่หลากหลายและมีคุณภาพ สามารถส่งข้อมูลข่าวสารในหลากหลายรูปแบบด้วยตนเอง ใช้สื่อให้เกิดประโยชน์ และมีส่วนร่วมที่จะพัฒนาสื่อต่างๆ ให้ดีขึ้น เช่น ทักตักหรือร้องเรียนเมื่อพบสื่อที่ไม่เหมาะสมเพื่อเรียกร้องสิทธิของผู้บริโภคสื่อ ฯลฯ

3.

ระดับการเรียนรู้เท่าทันสื่อสามารถจำแนกระดับ
การเรียนรู้เท่าทันสื่อออกได้เป็น 3 ระดับ

คำตอบ

ระดับที่ 1 ตระหนักในความสำคัญของการเลือกและจัดสรรเวลาตนเองในการใช้สื่อ

ระดับที่ 2 เรียนรู้ทักษะการดูแบบวิพากษ์ สามารถวิเคราะห์และตั้งคำถามว่าสื่อถูกสร้างขึ้นได้อย่างไร และควรเชื่อหรือไม่

ระดับที่ 3 ความสามารถในการวิเคราะห์สื่อในเชิงสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม จนนำไปสู่การสร้างเวทีทางสังคม

4.

ผู้บริโภคสื่อวิทยุ-โทรทัศน์ สามารถใช้หลักการตั้งคำถาม
5 ข้อ เพื่อให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อ

คำตอบ

1. เนื้อหาสื่อล้วนถูกประกอบสร้างขึ้น ใครสร้างเนื้อหาสื่อนี้ขึ้นมา ?
2. มีวิธีการสร้างเนื้อหาสื่อ ใช้วิธีการใดบ้างในการสร้างสื่อนี้ ?
3. แต่ละคนรับรู้เนื้อหาของสื่อต่างกัน แต่ละคนรับรู้เนื้อหาสื่อต่างกันเพราะอะไร และอย่างไร ?
4. เนื้อหาสื่อซ่อนและปลูกฝังความคิดค่านิยมบางอย่างไว้เสมอ วิถีชีวิต ค่านิยม หรือทัศนคติที่ถูกนำเสนอหรือละเว้นไม่นำเสนอ ?
5. เนื้อหาสื่อหวังประโยชน์บางอย่าง สื่อผลิตเนื้อหานี้ส่งมาให้เราเพื่ออะไร ?

5

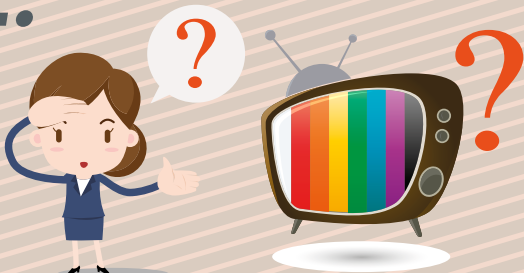
คำถาม สู่พลเมืองที่รู้เท่าทันสื่อ

ทุกวันเราต่างก็รับสื่อมากมาย แต่เคยตั้งคำถามกับสื่อใหม่ว่าเราได้อะไร และสื่อแฝงอะไรในสาร เพื่อการเป็นพลเมืองที่รู้เท่าทันสื่อ เราอยากให้ลองตั้งคำถามกับสื่อ เพื่อฝึกให้ทุกคนได้รู้เท่าทันสื่อ

1. สื่อทุกชนิดถูกประกอบสร้างขึ้น ใครเป็นผู้สร้างเนื้อหาสื่อนี้ขึ้นมา ?

2. การสร้างเนื้อหาสื่อใช้วิธีการใด ?

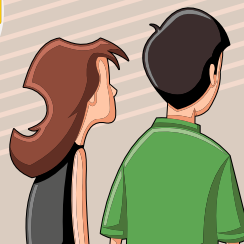
3. คนแต่ละคนสามารถรับรู้เนื้อหา ของสื่อได้ต่างกันเพราะอะไร และรับรู้ต่างกันอย่างไร ?

4. เนื้อหาสื่อมักปลุกฝังความคิด และชวนค่านิยมบางอย่างไว้มอบ อะไรบ้างที่น่าเสนอ อะไรบ้างที่ไม่ถูกนำเสนอ ?

5. สื่อผลิตเนื้อหาเพื่อหวังประโยชน์บางอย่าง สื่อหวังอะไรจากเรา ?

<http://bcp.nbtc.go.th>

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

สำนักคุ้มครองผู้บริโภคในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์ (บส.)

เลขที่ 87 ซอยพหลโยธิน 8 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400

โทรศัพท์ 02 271 7600 ต่อ 5744, 5732 หรือ www.facebook.com/con.rights